

ואלה שמות בני ישראל

ובכל עבודה בשדה: פירוש כל עבודה שהיו משעבדים אותם היתה בשדה, כדי שלא ימצאו מי (שלא) שירחם עליהם. וימררו את חייהם: פירוש: ווי-מר! היו צועקים מרוב השעבוד, ולכן נקרא שמה מרים: מלשון מרירות, וכן נקרא אהרן כל"ו מר: אה אבד רון, כי הצדיקים היו קוראים שמות בניהם על שום המאורע, כמו יוסף שקרא בנו "מנשה" כי נשנו אלהים את כל עמלי, אפרים: כי הפרני אלהים, ובאדוננו משה ע"ה קרא שם בנו גרשם על שם כי גר הייתי בארץ נכרית, וכן אליעזר: כי אלהי אבי בעזרי. היליכי את הילד הזה: אמרו רבותינו ז"ל (שמו"ר א—ב, סוטה: יב—א, שו"מ: טו: טז: גערת, מ"ח נח (ה)—) שנו"ל מהול. ויש להם רמז ממלת היליכי: בנימטריא עולה מילה, כשתכתוב מילת היליכי מלאה בשל"ש שה יודין. (ב) ונקראו ישראל עברים דאמרה: מר לדי העברים זה, לפי שישאל הם ערבים זה לזה. כי כן אותיות עברים-ערבים. (אי"ב) ראובן שמר עון לוי ויהודה וגו': השמות של השבטים על שם גאולת ישראל נזכרו כאן, ראובן על שם ראה ראוי תי את עני עמי אשר במצרים (ג"ו) שמעון על שם (ב—כד) וישמע אלהים את נאקתם. לוי: על שם שנתחבר להם הקב"ה בצרתן מתוך הסנה, לקיים מה שנאמר (תהלים: צא—טו) עמו אנכי בצרה. יהודה: על שם שהודו להקב"ה, שנאמר (להלן: ד—לא) ויקדו וישתחוו, יששכר: על שם שנתן להם הקב"ה שכר עבודתם, ביזת מצרים וביזת הים, לקיים מה שנאמר (בראשית: טו—יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, זבולון על שם שהשכין שבינתו בתוכם, שנאמר: (שמות: כט—מה) ושכנתי בתוך בני ישראל, ואין זבול אלא בית המקדש, שנאמר (מל"א: ח—יג) בנה בניתי בית זבול לך. בנימין: על שם (טו—ו) ימינך ה' נאדרי בכח. דן: על שם (בראשית: טו—יד) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי. נפתלי: על שם תורה ומצות שנתן להם הקב"ה, שכתוב בהם (תהלים: יא—יא) ומתוקים מדבש ונופת צופים. גד: על שם המן שהגדילם, שנאמר (במדבר: יא—ז) והמן כזרע גד הוא. אשר: על שם שהיו מאשרים אותם, כל שומעי נאו-

(א) ואלה שמות: ר"ת: וחייב אדם לקרוא התורה שנים מקרא ואחד תרגום. (ז) ובני ישראל פרו וישרצו: פירש"י, שהיו יולדות ששה בכרם אחד. שא"ל השואל: מנא ליה לרש"י האי פירושא: והתשובה: דנפקא ליה מקרא: דכתיב: פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ששה תיבות כנגד ששה שהיו יולדות. (י) הבה נתחכמה לו: פירוש: נת-חכם לוי"ב שבטים, כמנון "הבה" שעולה מניינה י"ב, (כ—כג) וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה: הטעם בזה כי בהיות הדבר מסור בית המלך, הוא הולך על סדר, כי על כרחו צריך לסדר ענייני בני האדם, כי הוא במדרגת הראש שמנהיג לכל הגוף, ואם יהיה אפילו רשע גמור לא יתיר לעצמו לעשות העול מבואר, אמנם בהיות סדר ההנהגה מסורה ביד ההמון אז לא ישערו עניים, כי ברבות הראשים ירבו הדעות, וברבות הדעות ירבו המחלוקות, וברבות המחלו-קת תפסד העצה והסדר, ולכן צעקו בני ישראל במות המלך, כי כל אחד יעשה בהם כרצונו (יא) וישומו עליו שרי מסים: שא"ל השואל "עליהם" מבעי ליה? ויש לומר: מלמד שהביאו לו מלכין ותלו לפרעה בצוארו וכל אחד ואחד מישראל שהיה אומר אסטנים אני! היו אומרים לו: כלום אתה אסטנים יותר מפרעה, (ב—ג) ותשם בסוף: ב' רומות לשתי תורות, ועוד ב' בכתב רומות לתורה שבעל פה ס' רומות לששים רבוא שהיו ישראל אוכלוסא בשעה שקבלו את התורה, ו' רומות לששה בסיון, מצרימה: בנימטריא: שממ"ה, שממ"ה בנימטריא ממש, רצ"ט על ידי משה רבינו ע"ה, ועלה מן הארץ: פירוש: אותם הקטנים הבלועים בקרקע יציעו מעיר כעשב הארץ, יקומו ויעזרו לאותם שעל גבי קרקע, כי כן מצינו במדרש (—) כשהיו המצריים רצים אחרי הילדים להרגם היו נבלעים בקרקע. ערי מסכנות: פירוש שמסכנות את בעליהן מרוב ההוצאה שמוציאין בבנין, כי כן מלת מסכנות עולה בנימטריא "מעניות", לא פחות ולא יותר. וי"א כי מסכנות מלשון סכנה, לפי שהכונים מסתכנין בשעת הבנין, כי לפקדים נופלים מעל הבנין ויבואו לידי סכנה. (א—יד)